על תפוצת ארנריית הסלעים בהרי יהודה

יהונתן רונס, ישיבת הר-עציון, אלון שבות – yonatanroness1@gmail.com

יצחק סמיילוביץ, ישיבת הר-עציון, אלון שבות – yitzysmilowitz@gmail.com

תקציר: **ארנריית הסלעים** *Arenaria deflexa* היא צמח סדקי סלעים מזרח ים-תיכוני השולט במצוקי הגליל ולבנון ונעשה נדיר מאוד כלפי הרי דרום הלבנט. אנו מדווחים בזאת על אתרי ארנריית הסלעים בהרי ירושלים ומסכמים את הידועה על תפוצתה בשדרת ההר של שומרון ויהודה.

==========

==========

אנו סוקרים את תפוצת המין **ארנריית הסלעים** *Arenaria deflexa*, ומדווחים על הימצאות המין גם במצוק מעל נחל קטלב.

מימין: ארנריית הסלעים *Myosotis ramosissima* בנחל קטלב, צילמה מימין-אסתר אייזנרייך ©, משמאל; שברי מצוק הכסלון בהר-גיורא, צילם יהונתן רונס ©

ארנריית הסלעים הינו מין מזרח ים-תיכוני בסוג ארנריה ממשפחת הציפורניים, המכיל מעל מאה מינים מתוכם 5 הנמצאים בארץ. זהו צמח עשבוני רב-שנתי, מעוצה מעט בבסיסו. מבסיס הצמח יוצאים גבעולים דקיקים רבים, שבירים ועדינים מאוד המסתעפים בצמוד לפני הסלע. בנוף הצמח בולטים גבעולים מתים משנים קודמות, הצבורים בבסיסו. הצמח שעיר בלוטי, העלים התחתונים בעלי פטוטרת ברורה, והגבעולים נושאים לאורכם עלים נגדיים קטנים, ולהם פטוטרת קצרה וברורה וטרף ביצי מחודד לרוב בקצהו. עוקצי הפרחים

נימיים, ופרחים רבים פורחים במקביל. הגביע קטן, עלי הגביע צרים מאורכים וריסניים. עלי הכותרת לבנים, מחודדים, והם מעט ארוכים מהגביע ופרושים לרווחה. הפרי נפתח ל-6 קשוות ובתוכו זרעים מגובששים. ארנריית הסלעים גדלה בצל במצוקי סלעים. הפריחה במאי וביוני, ולרוב הצמח מטפטף פריחה לאורך הקיץ וזולג אל תוך הסתיו.

תפוצת הצמח היא בלבנט עד טורקיה והוא מדרים לסיני ולערב-הסעודית. למין ישנם כמה תתי מינים, כאשר בארץ ישנו את התת מין הטיפוסי (subsp. deflexa). המין נפוץ בחרמון ופזור בגליל העליון (פקיעין, הר אביתר, מצוקי דישון, מנרה). מצפון השומרון ישנו נתון בכתובים מהר גריזים אך הוא אינו מאומת. בחבל בנימין המין נאסף ב-1946 בואדי ג'ריר, ב-1980 המין נצפה במצוק על יד עין סמיה בהשתלמות רת"ם, ב-2013 נצפה במצוקי ואדי שיבן על יד פסגות בהשתלמות כלנית, והוא נצפה גם במאות פרטים במורדות בית-אל בוואדי מצית.

ארנריית הסלעים *Myosotis ramosissima* בנחל קטלב, צילם יהונתן רונס ©, שני משמאל: ארנריית הסלעים פורחת בחרמון, צילם עוז גולן ©

בהרי יהודה הצמח ידוע משני אתרים קרובים – שנמצאים על אותה תצורה גיאולוגית (תצורת כיסלון). המין נמצא לראשונה בהרי יהודה על ידי נעמי פינברון ואלכסנדר איג ב-1931 בדיר א-שייח נראה שאתר זה לא דווח בשנית במהלך השנים. ב-2018 אסתר אייזנרך איתרה את המין מחדש בנחל קטלב על יד עין גיורא ודיווחה על כך בפורום אינטרנטי. המין נמצא במצוק על שביל הנוף המסומן באדום היוצא מכיוון בר בהר. המצוק ממוקם לקראת מפגש השביל האדום עם השביל השחור היורד אל נחל קטלב (מסומן גם בעמוד ענן). המין גדל על המצוק במקטע קצר של באורך כעשרה מטר. אין הכרח להניח שהאיסוף משנות ה-30 הוא האתר אותו מצאה אסתר אייזנרייך – אך כיוון שמדובר באתר נגיש מיוחד, נראה שנכון להניח זאת. רק סקירה מדוקדקת של שלל המקומות המתאימים לצד נחל קטלב – תוכל לשלול שמצוק זהו היחיד בו המין קיים – והוא הנקודה בה נצפה בה ב-1931. המציאה של אסתר אייזנרייך לא קיבלה הד בזמנו, שלא בצדק, ומבזק זה בא לתקן זאת.

גרניון הלבנון *Geranium libani* באתרים שונים בישראל, מימין : הר-אדיר(צלמה חוה להב ©), במרכז: חר.טנטורה ליד עפרה(עוז גולן ©), משמאל: יפעת בחרמון (חן חן ©).

האתר השני הוא במפנה המערבי צפוני של הר גיורא, שם במצוקים גדל המין בצורה פזורה על הסלעים -בשטח גדול יחסית. המין אותר לראשונה על ידי דנין ב-1967. והאתר זכה בביקורים לאורך השנים. כיוון שאין שביל מסומן המוליך אל המצוקים במהלך השנים המקום נשכח, ובשנים האחרונות לא דווח משם כלל. מיכאל זהרי שביקר בהר גיורא ציין בספרו "נופי הצומח של הארץ" את המין ומנה עימו שני מינים "צפוניים" נוספים שראה שם: **זכריני מאונקל, וגרניון הלבנון**. עדות זו לא מוכרת והיא אינה נתמכת באיסופים בעשבייה (אם אחד הקוראים מכיר את סיפור המציאה נשמח לשומעו) ובכוונת הכותבים לבקר באביב הקרוב לנסות לאתר צמחים אלה בשנית. מעניין לציין שבעשבייה ישנו איסוף בודד של זכריני מאונקל מנחל קטלב מ-1941. הפרט שהיה קטן ורק בתחילת פריחה הוגדר ע"י נעמי פינברון, אך מאז לא ידוע על איתורו בשנית בנחל קטלב.

מצוקי הר גיורא אינם נגישים בקלות ועל מנת לצפות בארנריית הסלעים בהרי יהודה, מומלץ לבקרו בנחל קטלב בתחילת הקיץ על מנת לצפות במצוק מנוקד בעשרות פרחים לבנים.

תודה רבה לשלומי אהרן על שליווה אותנו בעשבייה.

זכריני מסועף(מקודם שמו ז.מאונקל) *Myosotis ramosissima* , שכיח למדי בגליל העליון ובצפון הגולן אך נדיר מאוד בשומרון ויהודה. צלמה מימין גלית משה©, משמאל איתן שפירא ©

ספרות:

סכום השתלמות "פסגות" תשע"ג

http://rotem.huji.ac.il/Hishtalmut/sikum0813.htm

ארנריית הלבנון – צמח חדש לישראל ולחרמון

/https://www.kalanit.org.il/botanical_news/arenaria-libanotica

דיווחה של אסתר אייזנרך בפורום "בוטניקה לאוהבים":
https://m.facebook.com/groups/botanicalovers/permalink/1879131918785227/?mibextid=Nif5oz

==========

לציטוט: רונס י וסמיילוביץ ש 2023 על תפוצת ארנריית הסלעים בהרי-יהודה. כתב-עת "כלנית" מספר 9.

==========

